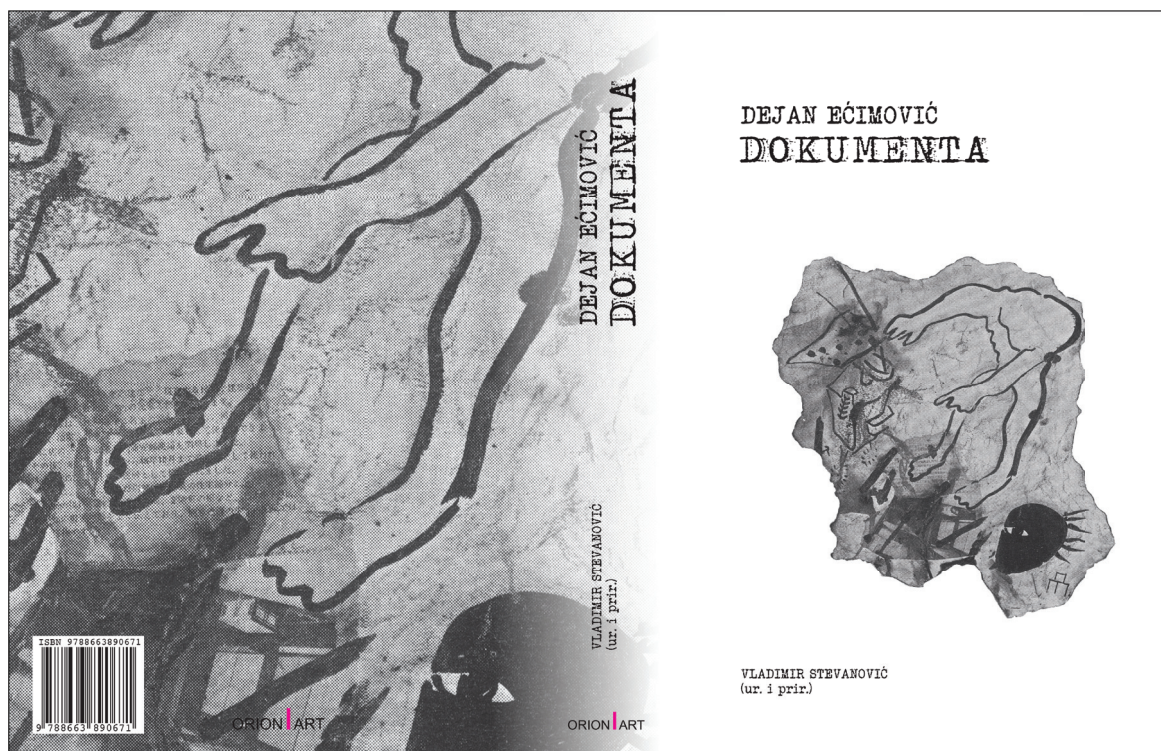

ДЕЈАН ЕЋИМОВИЋ: ДОКУМЕНТА

Аутор и приређивач: др Владимир Стевановић

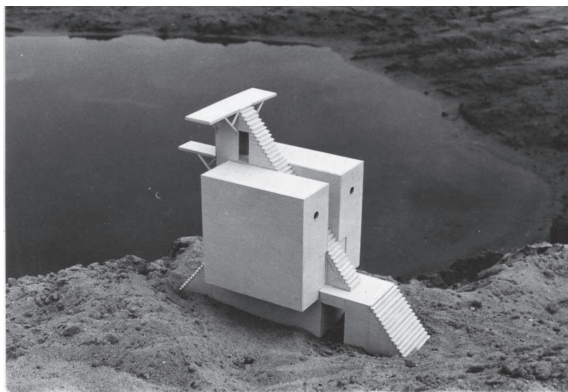
Издавач: Орион арт, Београд, 2017.

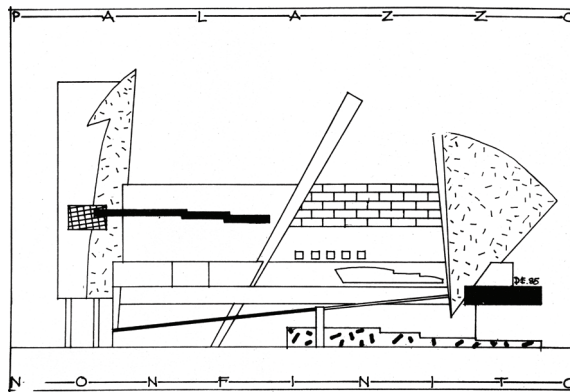
Књига *Дејан Ећимовић: Документа* др Владимира Стевановића значајна је из најмање два разлога. Прво, она у обиму од 486 страница хронолошки приказује целовиту документацију архитекте Дејана Ећимовића, једног од кључних протагониста, посвећених хроничара и иницијалних теоретичара постмодерне у Југославији. Попут специфичног архива, књига сакупља објављене текстове, пројекте, цртеже, скице, каталоге изложби, фотографије и интервјуе, те потпуно непознате текстове (необјављене манускрипте и дописе) који потичу из разних личних архива, а који посредством ове публикације постају доступни стручној и академској јавности. Друго, које последично исходи из стабилно формираног документационог тежишта, тиче се критичког тумачења Ећимовићевог дела. Уочљиво је, наиме, да Ећимовићево дело, неvezано од формата записа, носи полемички карактер - заступа одређено схватање архитектуре и чини то прилично експлицитно.

Као посматрачи или коментатори опуса Дејана Ећимовића, у позицији смо да прихватимо и усвојимо његова полазишта и професионалне преокрете, али и да допунимо постојећа тумачења и, у циљу објективизације његовог дела, критички расветлимо диспаратне облике мишљења. Централна документациона тачка опредељује структуру публикације. Очигледно је да циљ приређивача није био да сам напише историју Ећимовићеве професионалне трајекторије, макар и због сумње у пожељност таквих тотализујућих наратива. Формирајући нову оријентацију гледања, Стевановић усмерава пажњу читаоца и омогућује му да дође до властитих закључака у вези са оним што је у књизи представљено.

Стевановић започиње ово комплексно, ерудитивно, штиво дајући реч колегама и блиским сарадницима Дејана Ећимовића. Тако, прво поглавље књиге чине два уводна

Сл. 1. Д. Еђимовић, *Project no. 1*, макета (1976-1977), извор: Дејан Еђимовић: *Документа*, стр. 44.

Сл. 2. Д. Еђимовић, *Palazzo non finito*, цртеж (1985), извор: Дејан Еђимовић: *Документа*, стр. 273.

текста: Дејан Еђимовић, *тачкастом линијом уназад* мр Бојана Ковачевића и *In memoriam: Dejan Eđimović* Мустафе Мусића. Оба текста, иако различита по структури и обиму, драгоцени су уводници у стваралаштво архитектке Дејана Еђимовића. Мусићев концизан, али заокружен текст представља архитектонски профил Дејана Еђимовића. Ковачевићев илустративан и динамичан, пре свега лични запис, доноси, са друге стране, недоступне податке о Еђимовићевом приватном животу и интелектуалним особинама, али на самом крају уводи у тематску публикацију пред нама.

Друго, и централно, поглавље књиге представља интегралну документацију архитектке Дејана Еђимовића. Овај део књиге структуриран је хронолошки и обједињује све фазе Еђимовићевог професионалног деловања. Тако текстом *Примарна архитектура*, писаним за потребе истоимене, самосталне и прве Еђимовићеве изложбе одржане у Студентском културом центру (СКЦ) у Београду 1979. год. започиње сведочанство о професионалном развоју архитектке и интересовању за примарне елементе архитектонског језика и њихово комбиновање по угледу на Витгенштајнове (Ludwig Wittgenstein) језичке игре, као и за фундаментализам исказан кроз медијски затворен систем архитектуре. Ауторску позицију Дејана Еђимовића затим упознајемо и пратимо кроз четири фазе у којима он разматра и тумачи различите теме у пољу истраживања архитектуре. Пратимо, дакле, неорационалистичку фазу која се хронолошки поклапа са његовим деловањем у оквиру групе МЕЧ (са Мустафом Мусићем, Марјаном Чеховином, Стеваном Жутићем и Слободаном Малдинијем) у периоду од 1980. до 1983. године. У наредној, урбанолошкој, фази Дејана Еђимовића упознајемо кроз деловање унутар групе Полис (са Бојаном Ковачевићем, Марјаном Чеховином и Олгом Поповић), а у периоду од 1983. до 1985. године. Пратимо, даље, sazревање и проширивање Еђимовићеве професионалне мисли изван граница наше земље, у периоду од 1985. до 1992. год. (у Токију, Лондону и Цукуби),

који се поклапа са почетком другог таласа постмодерне. У овом периоду долази до Еђимовићевог потпуног антифундаменталистичког преокрета, тј. стилског прелаза са неорационализма на деконструктивизам и прихватања интердисциплинарне синтезе у смислу конфигурације архитектонског медија.

Након 1992. год., стваралаштво Дејана Еђимовића усмерено је ка писању теоријских текстова. Последишно, ово поглавље књиге завршава се Еђимовићевим необјављеним манускриптим. Транспарентна је позиција архитектке као истраживача, цртача, образованог теоретичара, поштоваоца дела Бороминија (Francesco Borromini), Пиранезија (Giovanni Battista Piranesi), Алда Росија (Aldo Rossi), Леона Крира (Leon Krier), Захе Хадид (Zaha Hadid), Најџела Коатса (Nigel Coates), Шина Такамацуа (Shin Takamatsu), те југословенских аутора попут Богдана Богдановића, Драгоша Калајића, Николе Полака, Ивана Црнковића и, свакако, Милоша Перовића. Од примарног до неомодерног формалног идиома, пратећи професионалне преокрете од неорационализма до деконструктивизма и друге линије постмодерне, Еђимовић уводи читаоца у властити систем (критичко-истраживачког) мишљења. И када размишља о основним елементима архитектонског речника, о кући, блоку, граду, Дејан Еђимовић иде, заправо, Фукоовом (Michael Foucault) епистемолошком путањом историје архитектонских идеја. Тако, детектујући метаморфозе, мутације и промене у архитектонском мишљењу кроз време, Еђимовић приближава своју теорију о културним моделима архитектуре, која је, усталом, и његов највећи теоријски допринос. Друго поглавље књиге, у својој тематској сложености, ангажује читаоца у више жанрова истог дискурса једновремено или пак у више различитих дискурса. Овај део књиге подстиче културалну радозналост, али и оставља избор могућих праваца читања, одабира појединачних тема од интереса које могу, али не морају, бити део исте тематске целине.

Сл. 3. Б. Богдановић, Д. Еђимовић и Б.Томић на отварању изложбе *Примарна архитектура* (СКЦ, 1979), извор: *Дејан Еђимовић: Документа*, стр. 500.

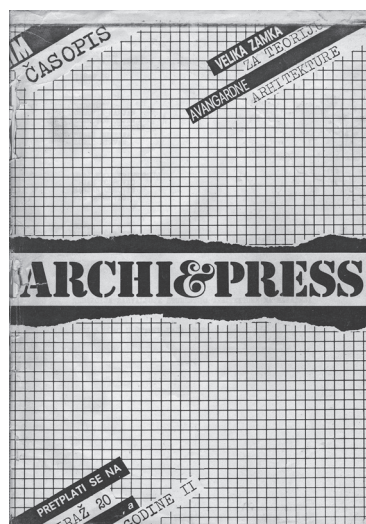
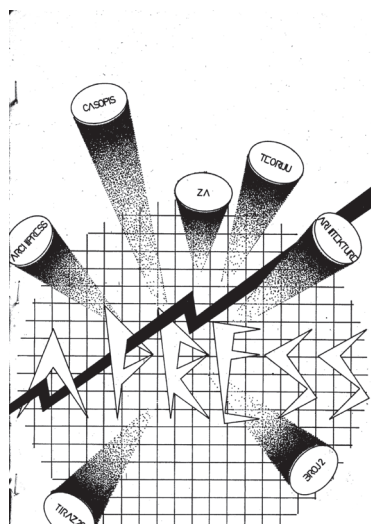
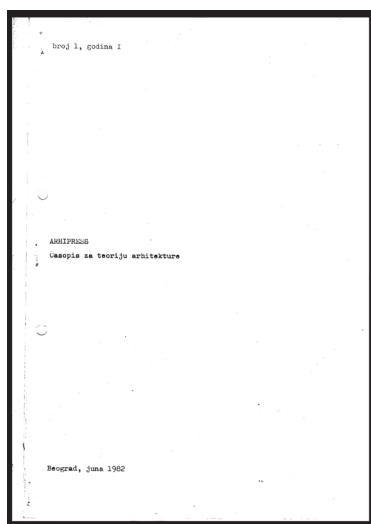
Сл. 4. М. Мусић, И. Џрнковић, Д. Еђимовић и Б. Томић на семинару *Аспекти савремене архитектуре II* (СКЦ, 1983), извор: *Дејан Еђимовић: Документа*, стр. 539.

Треће и закључно поглавље чине текстови уредника обједињени под заједничким насловом *Дејан Еђимовић и теорије постмодерне*. Стевановић пружа увид у комплексност постмодерног феномена, пажљиво ситуирајући Еђимовићев опус у односу на диспаратна тумачења стилистичког постмодернизма као америчког феномена, односно неорационализма као европске идеје и, коначно, представља архитекту Еђимовића у контексту југословенске постмодерне. Стевановић тумачи алтернативну фазу Еђимовићевог стварлаштва, концепте најзначајнијих изложби попут *Примарна архитектура*, *Соларна архитектура*, *Вертикална уметност*, *Архитектура земље*, *Урбана кућа* и *Град у реинкарнацији*, којима започиње и траје Еђимовићево деловање у оквиру групе МЕЧ. Пратећи контексте настајања и последице одржавања ових изложби, Стевановић анализира и тумачи однос са установама попут СКЦ-а или Салона Музеја савремене уметности. Такође, аутор овог поглавља књиге говори о подршци које су те установе пружале алтернативним отпорима *mainstream* сцени, као и о залагањима којима су личности попут Дуње Блажевић, Биљане Томић и Јадранке

Винтерхалтер афирмисале „папирне“ напоре младих архитеката. У одељку *Крај и епилог групе МЕЧ* Стевановић указује на кључни повод Еђимовићевог иступања из групе. Овај повод почива на Еђимовићевим чврстим неорационалистичким уверењима да се стилистичка верзија постмодернизма, која се делимично везивала за деловање групе МЕЧ, исцрпљује у испразном цитирању и ироничној игри готовим формама комерцијалне културе.

Афирмацију неорационалистичких идеја Еђимовић ће остварити унутар групе Полис, о чему Стевановић полемише у истоименом одељку. У овом одељку уочава се Еђимовићева заокупљеност темом града под утицајем урбанолошких теорија Милоша Перовића и његових *Истусава прошлости*. До самог краја трећег поглавља биће речи о другом таласу постмодерне, деконструктивистичком пројекту, либералном постструктуралистичком Еђимовићу и незаобилазним културним моделима архитектуре, који су дугорочан теоријски пројекат овог архитекте. Основни допринос завршног дела књиге у виду ауторског поглавља др Владимира Стевановића огледа се у демистификацији

Сл. 5. Насловне стране часописа *Archipress* (бројеви 1, 2 и 3), извор: *Дејан Еђимовић: Документа*, стр. 100, 147, 175.

и расветљавању историје групе МЕЧ. Стевановић аргументовано анализира и приказује контекст настанка ове групе у времену постсоцијалистичке транзиције осамдесетих година прошлог века, економске кризе, узлета националистичких идеологија и новог таласа урбане културе, као и деликатан однос групе са Архитектонским факултетом и рудиментима Богдановићеве Нове школе, те равноправни критички дијалог са „алтернативним универзитетима“ попут СКЦ-а, Салона Музеја савремене уметности или Центра за планирање урбаног развоја (ЦЕП). Објашњавајући низ амбиваленција, које су вероватно кључна карактеристика деловања групе МЕЧ, Стевановић луцидно уочава да „када су се кретали у друштву Блажевић, Б. Томић или Денегрија у СКЦ, па чак и са Винтерхалтер у МСУ, били су *авангарда, концептуала, несхваћени уметници* и слично. Када су се фотографисали са часопис *Изглед* или гостовали у телевизијској емисији *Петком у 22* били су нови талас, шминекри и позери. Уз Калајића били су антиавангарда, конзервативци, традиционалисти, митски фетишисти и езотеричари. Као Богдановићеву пулени били су егземплари изврности Нове школе. Као Мартиновићеву студенти Нову школу нису ни похађали” (Стевановић, 541). Додатно, посебан допринос трећег поглавља публикације јесте анализа теоријске окоснице Ећимовићевог стваралаштва које почива на аспектима аналитичке филозофије, неомарксизма, структурализма и постструктурализма. Стевановић утврђује да је кретање од фундаментализма према контаминацији обележило Ећимовићев теоријски пут и омогућило му да „апслира постмодерну у већини њених испољавања” (Стевановић, 573). У том контексту, од посебног значаја је проналажење и објављивање Ећимовићевих текстова из његовог мало познатог фанзин-часописа *Архипрес* (*Archipress*) који је излазио у периоду 1982-1984 год. и који несумњиво представља јединствену публикацију у домену архитектонске теорије у нашој средини.

Парадоксално, након теоријски аргументативног, критички динамичног завршног дела књиге, ауторка овог приказа инклинира сопственим предметима фасцинације. Амбијенти, инсталације, ентеријери лондонских бутика и несвакидашња симбиоза архитектуре, уметности и модног дизајна, о којој нас у појединим документима сакупљеним у овој публикацији извештава антифундаменталистички Ећимовић, говоре о идеји проширивања архитектуре изван њених граница. Уз наклоност према дисконтинуитетима, чак тражећи „друго” изван великих архитектонских наратива, читаоци ове књиге наћи ће пасаже сопствених фасцинација делећи их са Дејаном Ећимовићем.

др Марија Зечевић